

แม่แจ่ม เคลื่อนตามกาลเวลา: การเคลื่อนไหว
ของกลุ่มพลังทางสังคมในแม่แจ่ม ระหว่าง พ.ศ. 2530-2563

Mae Chaem in the Stream of Time: The Movements
of Social Forces in Mae Chaem Society During 1987-2020

ทศพล กรรณิกา¹

Thodsaphon Kannika

E-mail: Thodsaphon_kannika@cmu.ac.th

วราภรณ์ เรืองศรี²

Waraporn Ruangsri

Received: February 20, 2023

Revised: May 26, 2023

Accepted: June 2, 2023

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Student in the Master of Arts Program, Department of History, Faculty of Humanities, Chiang Mai University

² อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Advisor, Associate Professor Dr., Faculty of Humanities, Chiang Mai University

บทคัดย่อ

ความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมล้านนาในแม่แจ่มเกิดจากการปะทะประสานของกลุ่มพลังทางสังคมที่เคลื่อนไหวในแม่แจ่มได้น้อยสี่กระแส คือ กระแสล้านนานิยม กระแสภาคประชาชน กระแสภาคประชาสังคม และกระแสประชาธิปไตย³ บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ศึกษาเงื่อนไขและความสัมพันธ์การต่อสู้ทางวัฒนธรรมของคนแม่แจ่มฐานะที่เป็น “สนามทางการเมือง” อันมีส่วนต่อการประกอบสร้างชุมชนแม่แจ่มทั้งในแง่ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างชุดความรู้และเปิดโอกาสให้กลุ่มเครือข่ายแต่ละกลุ่มเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ในการให้ความหมายกับพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม การก่อตัวของกระแสภาคประชาชนและกระแสล้านนานิยมได้ประกอบสร้างให้ชุมชนแม่แจ่มเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม ที่เกิดจากการปะทะของชุดความคิดทั้งสองกระแสจนประกอบสร้างชุมชนลุ่มน้ำแจ่มขึ้นมาในฐานะพื้นที่ทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การก่อตัวของกลุ่มพลังทางสังคมในแม่แจ่มที่สัมพันธ์กับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและกิจกรรมทางสังคมในชุมชนลุ่มน้ำแม่แจ่ม ทำให้กระแสภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวบนฐานความคิดภูมิปัญญาล้านนา เมื่อกระแสล้านนานิยมและกระแสภาคประชาชนอ่อนพลังลง เป็นผลให้กลุ่มกระแสภาคประชาสังคมสามารถหิบบิยุมชุดความคิดและใช้ปฏิบัติการทางสังคมที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากกลุ่มทั้งสามกระแสในการเคลื่อนไหวในพื้นที่แม่แจ่ม อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากรัฐประหาร พ.ศ. 2557 รัฐได้สร้างนโยบายประชารัฐขึ้นและได้ดึงกลุ่มกระแสภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมจนก่อตัวเป็นกระแสประชาธิปไตยขึ้น การประกอบสร้างของกลุ่มพลังทางสังคมทั้งสี่กระแสทำให้แม่แจ่มกลายเป็นสนามทางการเมืองผ่านปฏิบัติการทางสังคม โดยงานบทความนี้แสดงให้เห็นความต่อเนื่องของปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นกับชุมชนลุ่มน้ำแม่แจ่มที่สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม ฐานเศรษฐกิจ และการเมืองระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับชาติ

คำสำคัญ: แม่แจ่ม กลุ่มพลังทางสังคม การประกอบสร้างสังคม

³ “ประชารัฐ” หมายถึง การที่ภาคประชาชนและภาครัฐร่วมมือกันพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ สอดคล้องกับการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ภายใต้แนวทาง “สานพลังประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก” เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจยึดโยงกับการพัฒนาสังคมให้มีความสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (ฉบับที่ 20) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

Abstract

Mae Chaem's status as a Lanna cultural space arises from the negotiation of at least four social forces in Mae Chaem, namely the Lanna localism, popular movement, civil society and Pracharat. This article aims to examine the conditions and relations of the cultural struggle of Mae Chaem people as "political space" that contributes to the social, cultural and economic formation of the Mae Chaem community. This phenomenon provides knowledge constitutions as well as the possibility for each network group to interact in defining Mae Chaem District. The formation of the popular movement and Lanna localism have made Mae Chaem a cultural space and cultural tourist destination. The formation of social forces in Mae Chaem, in relation to economic expansion and social activities in Mae Chaem river basin communities, permits civil society groups to participate in the movement based on Lanna localism. When the Lanna localism and the popular movement were weakened, the civil society movement started to borrow ideas and implement social practices based on Pacharat movement. However, after the 2014 coup, the state has created Pracharat policy and attracted civil society groups to participate in the formation of the Pracharat movement. The entanglement of these four social forces has made Mae Chaem a political field as evidenced in the social practices. This article thus presents the continuity of social practices in Mae Chaem river basin communities in relation to social structures, economic bases, and politics from local to national levels.

Keywords: Mae Chaem, Social Forces, Construction of Society

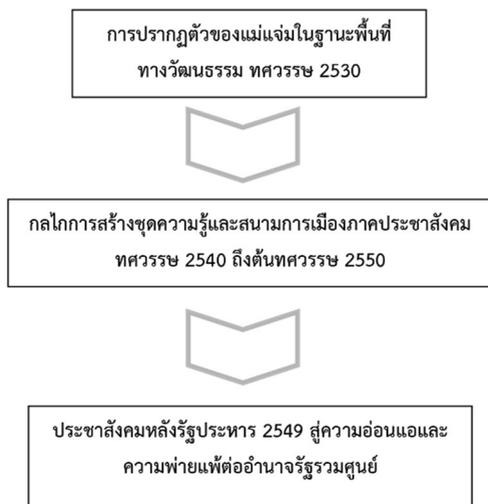
บทนำ

อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่แนวเทือกเขาถนนธงชัยฝั่งตะวันตก ทิศเหนือมีอาณาเขตติดกับอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอสะเมิง อำเภอแม่วาง และอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอจอมทอง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม และอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน แม่แจ่มเป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ถูกศึกษาและเป็นสนามการช่วงชิงทางการเมือง งานศึกษาโครงการพัฒนา โครงการวิจัยจำนวนมากเริ่มก่อตัวอย่างมีพลวัตนับตั้งแต่ทศวรรษ 2520 ด้วยตัวแปรนี้ส่งผลให้ความหมายและสถานะของพื้นที่แม่แจ่มมีความเปลี่ยนแปลงอย่างสลับซับซ้อน การประกอบสร้างชุมชนแม่แจ่มเริ่มจากการเกิดขึ้นของกระแสวัฒนธรรมชุมชนเพื่อพู่อย่างสุดขีดในช่วงทศวรรษ 2530 เป็นผลให้แม่แจ่มถูกสร้างเป็นภาพตัวแทนของพื้นที่ทางวัฒนธรรมล้านนาตะวันตก ทว่ากลางทศวรรษ 2530 กระแสการเมืองภาคประชาชนที่กระเพื่อมภายหลังปี 2535 การเคลื่อนไหวในชุมชนแม่แจ่มจึงถูกผนวกเข้ากับกระแสการเมืองภาคประชาชน แล้วขยับเข้าสู่การเมืองภาคประชาสังคมในกลางทศวรรษ 2540 แม่แจ่มได้กลายเป็นพื้นที่ที่มีความเข้มข้นด้านการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับปัญหาที่ดินทำกิน การต่อรองกับหน่วยงานภาครัฐเรื่องราคาผลผลิตตกต่ำ อีกทั้งยังมีความพยายามผลักดันให้แม่แจ่มเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวเช่นนี้ยิ่งทำให้พลังของขบวนการภาคประชาชนเข้มแข็งขึ้น อันส่งผลให้เกิดการต่อรองกับภาครัฐเพื่อการจัดการปัญหาบางส่วนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามสถานภาพของแม่แจ่มถูกจับตามองอีกครั้งในฐานะพื้นที่เสื่อมโทรมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการขยายตัวของพีชเศรษฐกิจรวมทั้งการเกิดปัญหาหมอกควันอย่างหนักในราวปี 2553-2557

เป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงทศวรรษ 2530 ถึงต้นทศวรรษ 2550 ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชุมชนแม่แจ่มค่อนข้างเป็นไปในทิศทางที่หลากหลาย ขนานไปพร้อมกับบริบทกระแสทางเศรษฐกิจและการเมือง เริ่มตั้งแต่กระแสล้านนานิยมในเชียงใหม่ กระแสการเมืองภาคประชาชน และการเมืองภาคประชาสังคม ขณะเดียวกันกระแสการเมืองในรูปแบบประชารัฐได้ก่อตัวราวปลายทศวรรษ 2550 ตลอดสามทศวรรษดังกล่าวไม่เพียงแต่

เห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนแม่แจ่มที่แปรผันไปตามบริบททางสังคมเท่านั้น ทว่ายังทำให้เห็นการเคลื่อนไหวของคนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งที่เกิดจากการร่วมมือ ปะทะประสาน ไปจนถึงการแตกหักทางความคิด งานศึกษาชิ้นนี้พยายามขยายร่องรอยของการปะทะประสานของกลุ่มพลังทางสังคมในแม่แจ่ม โดยจะยกกรณี กลุ่มฮักเมืองแจ่ม มาเป็นกรณีศึกษาว่าการเคลื่อนไหวแต่ละครั้งไม่ได้หยุดนิ่งแต่เต็มไปด้วยการต่อสู้ของสนามทางการเมืองที่ทับซ้อนระหว่างกัน การเคลื่อนไหวในแม่แจ่มมีสามประการคือ หนึ่ง การปรากฏตัวของแม่แจ่มในฐานะพื้นที่ทางวัฒนธรรม สอง กลไกการสร้างชุดความรู้และสนามการเมืองภาคประชาสังคม ในความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมทศวรรษ 2540 ถึงต้นทศวรรษ 2550 สาม ประชาสังคมหลังรัฐประหาร 2549 สู่อ่อนแอและความพ่ายแพ้ต่ออำนาจรัฐรวมศูนย์

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 ผังการเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังทางสังคมในแม่แจ่ม

Figure 1. Diagram the Movements of Social Forces in Mae Chaem Society

1. การปรากฏตัวของแม่แจ่มในฐานะพื้นที่ทางวัฒนธรรม

การตื่นตัวเกี่ยวกับชุมชน วัฒนธรรมภูมิปัญญา รวมไปถึงสิทธิชุมชนส่งผลให้ภายในชุมชนและองค์กรเอกชนเองมีส่วนร่วมสำคัญต่อการเคลื่อนไหวจนเกิดเป็นเครือข่ายภาคประชาชน ทว่าการเคลื่อนไหวนี้ค่อย ๆ ยกระดับขึ้นตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับเครือข่าย ไปจนถึงระดับภูมิภาคและการผลักดันด้วยกลไกรัฐสภา ไม่เพียงแต่จะต้องต่อสู้กับอำนาจรัฐเท่านั้น ปฏิบัติการดังกล่าวยังเป็นกระบวนการต่อรองกับกลุ่มทุนและระบบทุนนิยมที่กำลังขยายตัวลงไปยังชนบทในทศวรรษ 2530 ถึงกลางทศวรรษ 2540 การปะทะประสานของกระแสภาคประชาชนและกระแสล้านนานานิยมได้ประกอบสร้างให้แม่แจ่มเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังทางสังคมในแม่แจ่มทั้งสองกระแสนี้ได้กลายเป็นฐานสำคัญต่อการขยายรูปแบบปฏิบัติการทางสังคมในแม่แจ่มในสามทศวรรษที่ผ่านมา

งานศึกษาสองเล่มที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวภาคประชาชนคืองานศึกษาของ อุเชนทร์ เชียงเสน เรื่อง *ประวัติศาสตร์การเมืองภาคประชาชน ความคิดและปฏิบัติการของ นักกิจกรรมทางการเมืองในปัจจุบัน* และงานศึกษาของ อุทิศ สมบัติ และคณะ เรื่อง *การจัดการองค์กรชุมชนรูปแบบใหม่* ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่าช่วงทศวรรษ 2530 ถึงกลางทศวรรษ 2540 แม้จะเป็นช่วงเวลาที่การเมืองภาคประชาชนก่อตัวขึ้นมาและมีพลวัตอย่างมากโดยเฉพาะหลังปี 2535 จนถึงการมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็นช่วงที่ระบบทุนกำลังขยายตัวลงสู่พื้นที่ชนบท นั้นหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เกิดขึ้นจะไม่ใช่เพียงการต่อรองกับอำนาจเพื่อสิทธิของชาวบ้าน/ชุมชน แต่ชาวบ้านกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงวิถีและการปรับตัวด้านชีวิต ที่ขยับเข้าสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น รวมถึงการเปลี่ยนมูลค่าทรัพยากรโดยเฉพาะที่ดินและภาคการเกษตรให้กลายเป็นทุนในตลาด

อุเชนทร์ให้ความหมาย “การเมืองภาคประชาชน” ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้น ทั้งในแง่สถาบันการเมือง คือการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองของนักการเมืองที่มาจากทางเลือกตั้งหรือประชาธิปไตยเต็มใบและในแง่วิถีทัศน์ทางการเมือง คือ บทบาทของชนชั้นกลางและภาคประชาสังคม มีส่วนสำคัญต่อการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และการประสบความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหว โดยอันแรกเป็นการสร้างโอกาสทาง

การเมือง ที่เปิดโอกาสให้การเมืองแบบขบวนการเคลื่อนไหว คือ การชุมนุมประท้วง การขัดขวางระบบการเมืองแบบปกติ เพื่อกดดันต่อรองในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อันที่สอง ทำให้ปัญญาชน-นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน ประชาชน เข้ามามีบทบาทและความสำคัญทางการเมืองมากขึ้น และให้ความชอบธรรมกับขบวนการเคลื่อนไหวขององค์กรประชาชนต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มที่เรียกร้องให้แก้ไขปัญหาของตนเองในฐานะเป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคมและการทำให้เป็นประชาธิปไตย (Cheangsen, 2012)

ขณะที่อุทิศ สมบัติ ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับ “องค์กรชุมชน” ซึ่งผู้ศึกษามองว่ากระบวนการขององค์กรชุมชนดังที่กล่าวถึงนี้สามารถเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชน องค์กรชุมชน หมายถึงการรวมตัวของประชาชนอาจเกิดภายในชุมชนเดียวกันหรือต่างชุมชนก็ได้ไม่จำกัดพื้นที่ มีเป้าหมายอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป้าหมายเพื่อชุมชน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีผู้นำ และกิจกรรมพัฒนาร่วมกัน และคลี่คลายปัญหาของชุมชนทั้งปัญหาเฉพาะหน้าและระยะยาว (Sombat, 2006)

กรณีแม่แจ่มปรากฏองค์กรชุมชนลักษณะดังกล่าวอยู่หลายกลุ่ม ทว่ากลุ่มที่สามารถขยับองค์กรให้เป็นองค์กรประชาสังคมและยังคงมีบทบาทมาจนถึงปัจจุบันเห็นจะเป็นกลุ่มฮักเมืองแจ่ม ย้อนกลับไปในปี 2535 กลุ่มฮักเมืองแจ่มก่อตั้งขึ้นภายใต้การรวมตัวของชาวบ้านในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐ ที่พยายามจัดการพื้นที่โครงการป่าสนวัดจันทร์ ตาบลัดวัดจันทร์ ภายใต้การรวมกลุ่มของชาวบ้านในพื้นที่ราบลุ่มอันจะได้รับผลกระทบเกี่ยวกับการจัดการน้ำโดยตรง ในช่วงเวลาเดียวกันก็พบการรวมตัวของเครือข่ายในระดับภูมิภาคที่กว้างไปกว่าระดับหมู่บ้าน องค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำแม่แจ่ม ก่อตั้งขึ้นภายใต้เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่แม่แจ่มและในพื้นที่อื่นเข้ามาเป็นเครือข่ายร่วมด้วย เช่น กองเลขาฯ เครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ มูลนิธิรักษไทย เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม กระทั่ง สจ. สส. สว. (Sombat, 2006) ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงหรือพื้นที่รับผิดชอบ

นอกจากผลกระทบเชิงสิทธิและทรัพยากร ด้านหนึ่งปัญหาที่ชาวบ้านต้องเผชิญและจำเป็นต้องขับเคลื่อนด้วยการจัดกิจกรรมประท้วงชุมนุมว่าด้วยผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและภาคการเกษตร ดังข้อเสนอของอานูภาพ นุ่นสง (Nunsong, 2013) ว่าพัฒนาการของ

พืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่เข้ามาในแม่แจ่มในโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แจ่ม คือ ถั่วเหลือง ช่วงปลายทศวรรษ 2520 ภายหลังจากโครงการพัฒนาฯ ครอบคลุมเวลาการดำเนินการในพื้นที่แล้ว ชาวบ้านจึงแสวงหาพืชเศรษฐกิจตัวใหม่เข้ามาแทนที่ถั่วเหลือง เพราะวิถีที่อยู่ท่ามกลางกระแสนิยมเพียงครึ่งทศวรรษชาวบ้านบางส่วนสามารถสร้างความมั่งคั่งขึ้นมาได้จากพืชเศรษฐกิจ ในที่สุดเมื่อหมดยุคถั่วเหลืองแล้ว “กะหล่ำ” จึงขึ้นมาแทนที่ในช่วงปี 2530 ทั้งนี้ ในปลายทศวรรษ 2530 พืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ คือ หอมแดง ฟักทอง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ ปัญหาสำคัญในช่วงปลายทศวรรษ 2530 คือ บริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์หรือ CP ได้เข้ามาส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในลักษณะการทำพันธสัญญา โดยทางบริษัทให้ชาวบ้านนำปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ยาฆ่าแมลงฯ ไปใช้ในกระบวนการผลิตก่อน เมื่อขายผลผลิตให้กับบริษัทจึงค่อยหักค่าใช้จ่ายภายหลัง ทั้งยังมีกระบวนการซื้อขายผลผลิตจากพ่อค้าคนกลางที่ซื้อในราคาต่ำกว่าก่อนจำหน่ายผลผลิตป้อนสู่โรงงาน ทำให้เกิดปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำจึงเป็นหนึ่งสาเหตุของการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ของชาวบ้านในพื้นที่ราบลุ่มแม่แจ่มเห็นจะเป็น มีอบหอมแดงแม่แจ่ม ในช่วงปี 2543-2546 ในครั้งนี้ไม่เพียงเป็นการต่อสู้เชิงวัฒนธรรมเท่านั้นหากแต่ยังต่อรองกับกลไกรัฐสภาด้วยการยื่นหนังสือถึงพรรคการเมืองเพื่อผลักดันปัญหาเหล่านี้ขึ้นไปวาระในการแก้ไข ของรัฐบาลโดยตรง

ปัจจัยทางการเมืองและปรากฏการณ์ทางสังคมมีส่วนทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขกฎหมายและการรับรู้ถึงสิทธิพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ หรือการเติบโตของรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยว ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่พยายามแสดงออกถึงความเป็นท้องถิ่นขึ้น และเริ่มเห็นกระบวนการต่อสู้ ต่อรองชัดเจนขึ้น ไม่ว่าจะเป็นช่วงที่มีกระแสการรักษาสิ่งแวดล้อมและเรื่องสิทธิชุมชน ที่สืบเนื่องมาจากการที่รัฐประกาศขยายเขตพื้นที่อุทยาน เมื่อช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2535 ทำให้ท้องถิ่นมีแนวคิดในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง นับเป็นจุดเริ่มต้นของการค้นคว้าสิ่งที่เรียกว่า “สิทธิชุมชน” หรือ “หน้าหมู” นอกจากนี้ชาวบ้านยังนำวัฒนธรรมและพิธีกรรมมาใช้ในกระบวนการต่อรอง เช่น พิธีปลูกป่า พิธีสืบทอดแม่ย่า เป็นการผสมผสานภูมิปัญญาและความเชื่อให้เข้ากับการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนคุ้นเคยและร่วมกันปฏิบัติมาอย่าง

ยาวนาน ดังปรากฏในงานศึกษาของ ภาวิณี หงส์เผือก (Hongpuak, 2018) ศึกษา เรื่อง *ชุมชนปฏิบัติในการฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนา: กรณีศึกษา โองเฮียนสืบสาน ภูมิปัญญาล้านนา* ขยายให้เห็นพลวัตของการเคลื่อนไหวทางด้านล้านนานิยม โดยยกกรณีตัวอย่าง กรณีศึกษา คือ โองเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา และกลุ่มสลีปิงจัยแก้วกว้าง พลวัตของทั้งสองกลุ่ม ก่อตัวขึ้นหลังจากกระแสฉลองวาระครบรอบเชียงใหม่ 700 ปี ประกอบกับหลังวิกฤต เศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 กระแสวัฒนธรรมชุมชนได้รับความสนใจโดยกลุ่มนักวิชาการและคน ในชุมชน กล่าวคือ เริ่มกลับมาค้นหาศักยภาพที่ชุมชนของตนมี เมื่อนั้นในชุมชนได้แนวคิด เรื่องระบบความคิดและภูมิปัญญาของตน ทำให้ชุมชนเริ่มมองเห็นว่าท้องถิ่นของตนมีของดี และมีความพยายามจะชูสิ่งเหล่านั้นให้กลายเป็น อัตลักษณ์ของท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมระดับ ปฏิบัติการที่ตั้งเอาครูภูมิปัญญาจากพื้นที่ต่าง ๆ มาให้ความรู้ในกิจกรรม เช่น กาดหมั่ว คริวฮอม กิจกรรมการสอนทักษะผ่านครูภูมิปัญญา ช่วงการแสดงศิลปะพื้นบ้านร่วมสมัย ผลพวงหลังจากการจัดงานสืบสานล้านนามีส่วนส่งแรงกระตุ้นไปยังบุคคลที่สนใจในเรื่อง ต่าง ๆ แต่ละด้าน ทำให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มที่สนใจใฝ่รู้เรื่องเดียวกันหรือเป็นการรวมตัว ของกลุ่มผู้ที่มีอาชีพด้านภูมิปัญญาที่ใกล้เคียงกัน จนเกิดการรวมกลุ่มก่อตั้งกลุ่มขึ้นหลายต่อ หลายกลุ่มในห้วงเวลานั้น

การปะทะประสานของกระแสภาคประชาชนและกระแสล้านนานิยมได้ประกอบ สร้างให้แม่แจ่มเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม กลุ่มพลังทางสังคมในแม่แจ่มทั้งสองกระแสนี้ได้ กลายเป็นฐานสำคัญต่อการขยายรูปแบบปฏิบัติการทางสังคมในแม่แจ่มตลอดสามทศวรรษที่ ผ่านมา การที่กลุ่มการเคลื่อนไหวภาคประชาชนนำเสนอภาพลักษณ์ความเปลี่ยนแปลงของ แม่แจ่มในช่วงยุคพัฒนา ด้วยปฏิบัติการทางสังคมผ่านการเคลื่อนไหวด้านกฎหมาย ข้อเรียกร้องในสิทธิชุมชน และกลุ่มเคลื่อนไหวกระแสล้านนานิยมนำเสนอจินตภาพแม่แจ่ม ภายใต้อริบทสังคมภาคเหนือในช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ว่าด้วยความแร้นแค้น จากพิษสงคราม สังคมชาวบ้านยังดำรงอยู่แบบยังชีพ มิได้ผลิตเพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดในระบบ เศรษฐกิจทุนนิยม ทำให้ปฏิบัติการทางสังคมในทศวรรษ 2540 มีความเข้มข้นของกลุ่มพลัง ทางสังคม ช่วงเวลาดังกล่าวแม่แจ่มเป็นเสมือนสนามทางการเมืองของกลุ่มพลังทางสังคม อันหลากหลาย กระนั้นแล้ว กระบวนการทางสังคมนี้ยังทำให้เห็นการก่อรูปขององค์กร

ในพื้นที่แม่แจ่มอันเกิดจากการประสานกันของกระแสภาคประชาชนและกระแสล้าชานานิยม
ดั่งกรณี กลุ่มฮักเมืองแจ่ม การก่อรูปของกลุ่มพลังทางสังคมดังกล่าวมีฐานเครือข่ายหลักอยู่
ในพื้นที่ราบลุ่มน้ำแม่แจ่ม โดยเฉพาะในเขตเทศบาลแม่แจ่ม ตำบลช่างเคิ่ง ตำบลท่าผา ส่งผล
ให้กิจกรรมทางสังคมกระจุกตัวอยู่ในชุมชนพื้นที่ราบลุ่มเป็นหลัก ดังนั้นพื้นที่ปฏิบัติการของ
กิจกรรมทางสังคมในแม่แจ่มจึงอยู่ภายใต้พลวัตของเครือข่ายพื้นที่ราบลุ่ม ด้วยเหตุนี้การ
สร้างจิตสำนึกของความเป็นแม่แจ่มจึงถูกนำเสนอผ่าน “วัฒนธรรม” ของชุมชนพื้นราบเพียง
ไม่กี่หมู่บ้าน เฉกเช่น ระบอบความเชื่อ ประเพณี ชาติพันธุ์ ภาษา และวิถีชีวิต เมื่อถ้ามถึง
ความเป็นแม่แจ่มแล้วกลุ่มชนที่ผิดแปลกไปจากความเป็นศูนย์กลางของแม่แจ่มจะถูกจำกัด
อยู่ในสถานะรอง

รูปแบบกิจกรรมทางสังคมถูกออกแบบให้ตอบสนองต่อการสร้างจิตสำนึกความ
เป็น “คนเมือง” หรือชนพื้นราบแม่แจ่มและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนพื้นราบ ไม่ว่าจะ
จะเป็นเวทีเสวนาประวัติศาสตร์และตัวตนของชาวแม่แจ่ม การจัดแสดงงานมหกรรมผ้าขึ้น
ตีนจก การสร้างถนนคนเดินวัฒนธรรม การศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในรูปแบบกระบวนการวิจัย การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน กิจกรรมทาง
สังคมเหล่านี้มีอาจดำเนินการได้โดยกลุ่มฮักเมืองแจ่มหรือกลุ่มพลังทางสังคมอื่นเพียงลำพัง
ทว่าเกิดจากการประสานระหว่างกลุ่มอื่น ๆ ในพื้นที่ การจัดงานมหกรรมผ้าขึ้นตีนจกเป็นตัว
ประสานกิจกรรมระหว่างหน่วยงานอย่างน้อยสี่กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก กลุ่มหน่วยงานรัฐ
ในท้องถิ่น คือ หน่วยงานจากอำเภอ เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลของ
อำเภอแม่แจ่มเข้าร่วมจัดซุ้มการแสดงผลิตภัณฑ์ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน และ
ประสานการประชาสัมพันธ์งานในระดับจังหวัด กลุ่มที่สอง กลุ่มชาวบ้าน คือตัวแทนชาวบ้าน
แต่ละตำบลเข้าร่วมเดินขบวนและการแสดงแสงสีเสียง จัดซุ้มแสดงสินค้าและความรู้ด้านภูมิ
ปัญญาทางวัฒนธรรมของแต่ละตำบล กลุ่มที่สาม กลุ่ม นักพัฒนาเอกชนและปราชญ์ชาวบ้าน
จัดเวทีเสวนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแม่แจ่ม จัดซุ้มประกวดผ้าขึ้นตีนจก รวมทั้งมีส่วนช่วย
ประชาสัมพันธ์และสามารถคิดศิลปิน ดารา นักแสดง มาร่วมในงานแสดง กลุ่มที่สี่
ผู้ประกอบการในพื้นที่แม่แจ่มร่วมบริจาคงบประมาณสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ อีกทั้งยัง
เป็นผู้สนับสนุนการประกวดนางงามผ้าขึ้นตีนจกด้วย ผู้เขียนเห็นว่าปฏิบัติการทางสังคมที่เห็นได้

ชัดที่สุดคือ การจัดงานมหกรรมผ้าขึ้นตีนจก ที่จัดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา

ปฏิบัติการทางสังคมที่ทำให้เห็นผลตัวอย่างสลับซับซ้อนของกลุ่มพลังทางสังคมอย่างเห็นได้ชัดจากกรณีการท่องเที่ยวบุญบั้งไฟ จังหวัดยโสธร ในงานศึกษาของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (Eoseewong, 1992) เรื่อง *การท่องเที่ยวในงานบุญบั้งไฟและการแกะสลักไม้* นิธิเสนอว่าการประกอบสร้างงานท่องเที่ยวบุญบั้งไฟเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของกลุ่มพลังทางสังคมอย่างน้อย 5 กลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่ง ชาวคุ้มหรือชาวบ้านมีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับเมืองยโสธรในฐานะเป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรกลางที่จำเป็นในชีวิตสมัยใหม่ เช่น ภาษีเทศบาล ภาษีบำรุงท้องที่ กลุ่มที่สอง กลุ่มชาวตลาดหรือคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ที่ประกอบธุรกิจค้าขาย ชาวตลาดมีบทบาทสูงในงานบุญบั้งไฟอันมาจากส่วนหนึ่งชาวตลาดดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี เทศมนตรี และสมาชิกสภาจังหวัด ซึ่งล้วนมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานบุญบั้งไฟ อีกทั้งชาวตลาดยังให้ความช่วยเหลือด้านการเงินและจัดตั้งสมาคมมูลนิธิการกุศลอันเป็นการเอื้อเพื่อชาวคุ้มด้วยระบบอุปถัมภ์ กลุ่มที่สาม กลุ่มชนชั้นนำตามจารีต มาจากกษัตริย์ตระกูลเจ้าเมืองเดิม กลุ่มนี้มีบทบาทในการจัดทำระเบียบพิธีกรรมของตนขึ้น กลุ่มที่สี่ กลุ่มข้าราชการ ส่วนมากคือข้าราชการฝ่ายมหาดไทยของจังหวัด เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่อุปถัมภ์งานบุญบั้งไฟตามนโยบายการท่องเที่ยวของส่วนกลาง ทว่าในทางปฏิบัติแล้วทางเทศบาลยังคงต้องรับผิดชอบงานแทบจะทั้งหมด อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มข้าราชการมีความสัมพันธ์กับงานบุญบั้งไฟเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐส่วนกลางเพียงเท่านั้น กลุ่มที่ห้า ททท. (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) ให้ความร่วมมือแก่จังหวัดในการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมเจ้าหน้าที่มาร่วม ให้คำแนะนำในตำแหน่งกรรมการจัดงาน อย่างไรก็ตาม กระบวนการของ ททท. เองไม่สอดคล้องกับการจัดงานของชาวบ้านเท่าใดนัก ททท. ช่วยประชาสัมพันธ์ในวารสารต่าง ๆ โดยเฉพาะเน้นโชว์การแสดงในงานบุญบั้งไฟให้กลายเป็นหัวใจสำคัญของงานจนกลบการนำเสนอกิจกรรมอื่นของชาวบ้านไป

งานศึกษาของนิธิ ทำให้เห็นว่าประกอบสร้างงานบุญบั้งไฟเมืองยโสธรผ่านความสัมพันธ์ของกลุ่มคนตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับจังหวัด จนถึงระดับประเทศ ภายใต้การเผยตัวของงานบุญบั้งไฟเมืองยโสธรมิได้ก่อรูปขึ้นจากพลังของชุมชนโดยลำพัง ดังที่กล่าว

ก่อนหน้า การผนวกของสองกระแสระหว่างกระแสการเมืองภาคประชาชนและกระแส
ล้านนานิยม ด้านหนึ่งทำให้เห็นการก่อรูปของกระบวนการต่อสู้ภาคประชาชนโดยเฉพาะการ
จัดตั้งองค์กรเครือข่ายชุมชนเพื่อเรียกร้อง คัดค้าน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในปฏิบัติการทาง
สังคมหนึ่ง ๆ พร้อมกันนั้น ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์เหล่านี้ยังอาศัยระบบอุปถัมภ์
ในการประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน การก่อรูปของปฏิบัติการทางสังคมเช่นนี้จึงไม่มีกลุ่ม
ใดกลุ่มหนึ่งเป็นตัวแสดงหลัก หากแต่ความสัมพันธ์ของกลุ่มพลังทางสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์
ระหว่างกันจึงทำให้การตีความหมายของปฏิบัติการทางสังคมนั้นเป็นไปได้หลายทิศทาง
ภายใต้กระบวนการทางสังคมเดียวกัน ไม่มีสิ่งใดเป็นสิ่งบริสุทธิ์ปราศจากการปรุงแต่งภายใต้
การแปรเปลี่ยนของเวลา เช่นเดียวกับความเป็น “แม่แจ่ม” ที่ปรากฏบนร่องรอยการ
เคลื่อนไหวของผู้คน ท้ายที่สุดแล้วการศึกษาประวัติศาสตร์บนความเคลื่อนไหวของผู้คนอาจ
ทำให้เราตั้งคำถาม ศึกษา หรือค้นพบว่าสิ่งที่เรากำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันมีที่มาที่ไปหรือมา
จากเงื่อนไขทางสังคมในรูปแบบใด

2. กลไกการสร้างชุดความรู้และสนามการเมืองภาคประชาสังคม ในความ เปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมทศวรรษ 2540 ถึงต้นทศวรรษ 2550

การเคลื่อนไหวของ “ประชาสังคม” ผูกติดกับมิติของการต่อสู้ทางการเมืองของ
ประชาชน จนเกิดคำว่าการเมืองภาคประชาชน การเมืองบนท้องถนน ในขณะเดียวกันมักมี
คำอธิบายประชาสังคมอีกแบบหนึ่งที่สร้างความหมายของประชาสังคมให้กลายเป็นเรื่องของ
ชุมชนท้องถิ่นที่รวมตัวกันเพื่อ “จัดการตนเอง” โดยใช้ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานราก เข้าไป
สัมพันธ์กับรัฐในเชิงความร่วมมือมากขึ้น มนตรา พงษ์นิล (Pongnil, 2020) เสนอภาพของ
ประชาสังคมสองลักษณะเป็นการอธิบายโดยอาศัยมุมมองที่ละเอียดการศึกษาประชาสังคมใน
แนวพินิจทางประวัติศาสตร์ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องเวลา แสดงให้เห็นถึงพลวัตการ
เปลี่ยนแปลงการเคลื่อนไหวของประชาสังคมในรูปแบบ โดยใช้กรณีศึกษาประชาสังคมใน
จังหวัดพะเยา การเคลื่อนไหวของประชาสังคมภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็น
อิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมการเมืองไทย

นอกจากนี้งานศึกษาของมนตรีายังทำให้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองของไทยตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา การขยายตัวของชนชั้นกลาง การเข้ามาของผู้คนใหม่ๆ ก่อให้เกิดความแตกต่างหลากหลายทางความคิดและจินตนาการเกี่ยวกับท้องถิ่นเป็นอย่างมาก นโยบายส่งเสริมและพัฒนาองค์กรชุมชนและการสร้างเครือข่ายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่มีผลต่อการทำงานประชาสังคมในจังหวัด ได้สร้างให้ประชาสังคมปรับสำนึก “วัฒนธรรมชุมชนของท้องถิ่น” ไปสู่การขยายตัวของสำนึกแบบท้องถิ่นนิยมอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้นเพื่อรวมเอา “คนใน” และ “คนนอก” ที่มีความแตกต่างทางความคิดและจินตนาการต่อความเป็นท้องถิ่น โดยให้เข้ามารวมกันไว้ในสำนึกแห่ง “วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น” ที่ร่วมกันสร้าง โดยอาศัยเครือข่ายประชาสังคมที่เกาะเกี่ยวประชาสังคมกลุ่มต่าง ๆ เอาไว้

งานวิจัยอีกเล่มหนึ่งที่น่าสนใจคืองานศึกษาของปราโมทย์ ภักดีณรงค์ (Pakdeenarong, 2004) เรื่อง *การเมืองของสุนทรียภาพผ้าขึ้นตีนจกกับกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมแม่แจ่ม* ดังกรณีปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาในแม่แจ่มช่วงทศวรรษ 2530 นอกจากโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว การใช้วัฒนธรรมขึ้นตีนจกเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยกลุ่มปัญญาชน นักพัฒนาเอกชน ทำให้เห็นความเป็นท้องถิ่นนิยมล้ำน่ายังแสดงออกผ่านกระแสการท่องเที่ยว ที่หยิบเอาเรื่องความเชื่อและศรัทธามาใช้ปะทะกับกระแสการพัฒนาของรัฐ ขณะเดียวกันพัฒนาการทางการเมืองซึ่งเปิดพื้นที่ให้กับการสร้างและบริโภครู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชนชั้นกลางในเมือง ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อบทบาทของปัญญาชนในการนำเสนอภาพ

กระแสวัฒนธรรมท้องถิ่นและขบวนการสร้างความรู้เกี่ยวกับล้านนาคติของนักวิชาการ ส่งผลกระทบต่อแม่แจ่มถูกสานต่อด้วยความสนใจของปัญญาชน/ชนชั้นกลางในเมืองที่ทำงานด้านการพัฒนาพื้นที่ จนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมอาชีพงานทอผ้าพื้นเมือง ขณะเดียวกันก็ร่วมประกอบเติมชุดความรู้เกี่ยวกับขึ้นตีนจกขึ้นมาเช่นเดียวกับปัญญาชนและสื่อมวลชนอื่น ๆ ทว่า การประสานกันของทั้งสองความเคลื่อนไหวดังกล่าวทำให้ชุดความรู้ที่สอดคล้องรสนิยมของผู้บริโภคในเมืองกลับสถาปนาเป็นความรู้ได้เหนือกว่า

เมื่อพิจารณาจากมิติทางเศรษฐกิจ ชุมชนแม่แจ่มถูกกำหนดด้วยกรอบความเชื่อว่ามีวิถีการผลิตที่พึ่งพาธรรมชาติ ภาพเช่นนี้ถูกทำให้สื่อความหมายที่ท้าทายแนวคิดโลกาภิวัตน์และการพัฒนาอุตสาหกรรม ขณะที่ความหมายเดียวกันก็เสริมสร้างสุนทรียภาพให้การท่องเที่ยวไปในตัว จากวัฒนธรรมชาวบ้านสู่วัฒนธรรมประชาชนพันเกลียวกับพลังการบริโภคสัญญา การท่องเที่ยวและแนวคิดทางสังคมในกลุ่มปัญญาชน/ชนชั้นกลาง รวมเป็นกระแสคลื่นอันเชี่ยวกรากของการกำหนดกรอบความรู้ต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นแม่แจ่มที่เชื่อมโยงกับนัยของการเป็นภาพแทนวัฒนธรรม และกลายเป็นพื้นที่ของการสร้างคุณค่าความหมายของทุกกลุ่มสังคม ที่สามารถเข้ามาช่วงชิงนิยามในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมประชาชน ไม่ใช่เพียงวัฒนธรรมชาวบ้าน

ภาพแทนทางวัฒนธรรมของแม่แจ่มกลายเป็นภาพแทนที่เป็นบทบาทของผู้หญิงนำหากมองผ่านเรื่องขึ้นตีนจก คนชั้นกลางเมืองคือ “กลุ่มผู้บริโภค” และมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้คนในพื้นที่หันมาให้ความสำคัญกับการทอผ้า พลวัตของกลุ่มพลังทางสังคมภายในแม่แจ่มช่วงทศวรรษ 2540 สามารถเกาะเกี่ยวประสานกับเครือข่ายกลุ่มพลังทางสังคมอื่นเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ในแม่แจ่มโดยเฉพาะประเด็นการขับเคลื่อนการส่งเสริมการท่องเที่ยวช่วงเวลาดังกล่าวพบว่า มีผลงานเชิงวิชาการจำนวนหนึ่งที่ถูกผลิตออกมา โดยเฉพาะโครงการประวัติศาสตร์แม่แจ่ม 100 ปี ด้านหนึ่งแล้วชุดความรู้ที่ถูกผลิตสร้างเหล่านี้ได้สร้างหมุดหมายผ่านร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์สังคมแม่แจ่ม การผลิตสร้างโครงการประวัติศาสตร์แม่แจ่ม 100 ปี มิได้เป็นเพียงการเคลื่อนไหวของกลุ่มทางสังคมภายในเพียงลำพังหากแต่สอดรับกับเงื่อนไขทางสังคมไทยในภาพรวม เช่น ปรากฏการณ์ท้องถิ่นนิยมที่อ้างอิงกับเนื้อหาในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 อีกด้านหนึ่งข้อมูลชุดนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นชุดข้อมูลที่ผลิตสร้างและรื้อฟื้นจากกลุ่มพลังทางสังคมภายในมุ่งหมายจะสร้างชุมชนรากลุ่มแม่แจ่มให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม หากย้อนกลับไปถึงกิจกรรมระดับปฏิบัติการแบบกลุ่มสืบสานล้านนา ปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในแม่แจ่มมีลักษณะรูปแบบกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน อนึ่ง ครุภูมิปัญญาที่เข้าไปสอนในกลุ่มสืบสานล้านนาบางส่วนก็มาจากพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดเครือข่ายกลุ่มพลังทางสังคมกลุ่มใหม่ ๆ เกิดขึ้น ทั้งในแง่ระบบความคิดหรือชุดความคิดทางวัฒนธรรมชุมชนและการสร้างสรรคกิจกรรมทางสังคม

ทศวรรษ 2540–2550 แม่แจ่มกลายเป็นสนามทางการเมืองที่สำคัญในแง่การสร้างให้เป็นพื้นที่ศูนย์กลางของล้านนาชายขอบ หรือถูกนิยามให้เป็นชุมชนแหล่งสุดท้ายของวัฒนธรรมล้านนา อิทธิพลของความเป็นท้องถิ่นนิยมและการถูกสร้างให้เป็นพื้นที่รองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้บดบังวิถีความเป็นอยู่ที่แท้จริงของชาวบ้าน ภาพชุมชนอันสงบพึ่งพาการอาศัยแบบยังชีพได้อำพรางปัญหาหลักของชาวแม่แจ่มเอาไว้ภายใต้ความเป็นชุมชนลับแลแห่งล้านนากลางเมืองกลาง หุบเขาอันแสนสงบสุข

3. ประชาสังคมหลังรัฐประหาร 2549 สู่ความอ่อนแอและความพ่ายแพ้ต่ออำนาจรัฐรวมศูนย์

อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มฮักเมืองแจ่มสามารถต่อรองกับกลุ่มพลังทางสังคมอื่นที่เข้ามา มีปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่แม่แจ่ม ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนไหวในด้านใด จากหน่วยงานรัฐ เอกชน หรือนักพัฒนาเอกชน ผ่านการแลกเปลี่ยนเงื่อนไขว่าด้วยการประสานกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์แก่ท้องถิ่นแม่แจ่มจนสามารถประสานเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อสร้างกิจกรรมทางสังคมขึ้นมาในพื้นที่แม่แจ่มอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กลุ่มฮักเมืองแจ่มสามารถดำรงอยู่ในสนามทศวรรษที่ผ่านมา ทว่า ทิศทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังทางสังคมอื่นที่เข้ามาร่วมประกอบสร้างแม่แจ่มในแต่ละช่วงเวลาย่อมเปลี่ยนผันไปตามสถานการณ์ทางสังคมไทยในระดับชาติไปด้วย การเปลี่ยนแปลงทิศทางการเคลื่อนไหวจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ของบุคคลหรือความขัดแย้งเพียงเท่านั้น ซึ่งปัจจัยแวดล้อมทางสังคมโดยเฉพาะการแปรเปลี่ยนทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ย่อมมีอิทธิพลกับการเปลี่ยนแปลงทิศทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังทางสังคมเหล่านี้เสมอ

นัยยะการเคลื่อนไหวหลังรัฐประหาร 2549 มีผลต่อการเมืองของภาคประชาชนและภาคประชาสังคมเป็นอย่างมาก ด้านหนึ่งสถานการณ์การเคลื่อนไหวมุ่งสู่การต่อสู้แบบมวลชน หากตั้งคำถามต่อไปอีกว่าแม่แจ่มเปลี่ยนไปอย่างไร หลังรัฐประหาร 2549 ความเข้มข้นของกิจกรรมทางสังคมของภาคประชาชนอ่อนกำลังลงและหายไปไหน ผู้เขียนมองว่าสามารถเป็นไปได้ในสองทิศทางคือ หนึ่ง เหตุการณ์หลังรัฐประหาร 2549 เป็นการหยุดชะงักของการสร้างภาพแทนเชียงใหม่ในช่วงรัฐบาล ดร.ทักษิณ ชินวัตร สังเกตได้ว่าช่วงเวลา

ดังกล่าวเชียงใหม่ถูกสร้างให้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวขึ้นอย่างทวีคูณ การขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ และการกระจายตัวของกิจกรรมทางสังคมที่เติบโตทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ว่าจะเป็น การสร้างศูนย์จัดแสดงสินค้านานาชาติ การจัดมหรสพ พิษสวนโลกเฉลิมพระเกียรติฯ ราชพฤกษ์ ปรางค์กู่ เหล่านี้ดึงดูดให้ชนชั้นกลางจาก กรุงเทพฯ หรือพื้นที่อื่น ๆ หลังไหลเข้ามาจับจองและเสพสรรค์ความเป็นเชียงใหม่ สิ่งที่เป็น ผลพลอยได้ของพื้นที่ชายขอบเชียงใหม่ในปรากฏการณ์นี้คือ กลุ่มผู้คนจำนวนไม่น้อยต่าง กระจายกันไปเยือนพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ในเชียงใหม่เปิดโอกาสให้ผู้คนได้รู้จักวิถีการมีอยู่ของ พื้นที่ชายขอบเชียงใหม่กว้างขวางมากขึ้น ดังนั้นเมื่อเกิดการชะงักของการสร้างภาพแทน เชียงใหม่จึงมีผลต่อทิศทางการวางรูปแบบกิจกรรมทางสังคม และการวางแผนด้านการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ร่วมสมัยกับบริบททางสังคมในทศวรรษ 2550 อีกประการคือ ภาวะชะงักเช่นนี้เสมือนเป็นการแข่งแซ่งการผลิตสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้อยู่ภายใต้ภาพ ความทรงจำเดิม การรับรู้เกี่ยวกับมิติทางวัฒนธรรมล้านนา หรือความเป็นท้องถิ่นนั้นยังคง กระจุกอยู่ที่ศูนย์กลางการรับรู้ เช่น หากกล่าวถึง “ล้านนา” มักจะมีภาพแทน คูเมือง เชียงใหม่ ภาษาคำเมือง สำเนียงคนในเมืองเชียงใหม่ หรือกระทั่ง หากกล่าวถึง “แม่แจ่ม” ก็มักจะมีภาพแทนของผ้าซิ่นตีนจกจากช่างทอเพียงไม่กี่ชุมชนในตัวอำเภอหรือภาพสังคม ชุมชนยังคงอยู่แบบเรียบง่ายประดุกสังคมชนบทในจินตนาการ

สอง หลังเหตุการณ์รัฐประหาร 2549 ได้เปลี่ยนสำนึกของท้องถิ่นที่ต่างไปจากช่วง หลายทศวรรษก่อนหน้า สำนึกของท้องถิ่นมิได้หมายถึงการรับรู้ตัวตนทางรากเหง้าวัฒนธรรม เพียงอย่างเดียว หลังรัฐประหาร 2549 ภาคเหนือตกเป็นพื้นที่ที่ถูกควบคุมอย่างชัดเจนทั้งใน เชิงการเมือง ด้วยอำนาจของกองทัพและกระทรวงมหาดไทย อันเนื่องมาจากเป็นฐานเสียงที่ สนับสนุนพรรคไทยรักไทย - พลังประชาชน - เพื่อไทย และสนับสนุนทักษิณ ชินวัตร ปฏิบัติการที่น่าสนใจคือ การตอบโต้เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ด้วยนิยาม “ล้านนา” ที่มีลักษณะตอบโต้กับรัฐทำให้ภาคเหนือเริ่มมีลักษณะต่างไปจากเดิม คือ ไม่ได้เชื่อมกับรัฐ และเป็นดินแดนสงบสุขเพียงอย่างเดียว แต่มีมิติทางการเมืองเข้มข้นมากขึ้นด้วย สำนึกความ เป็น “ล้านนา” หรือ “เชียงใหม่” หรือ “ภาคเหนือ” ไม่ใช่ความหมายที่มีนัยทางอารยธรรม แบบที่ใช้กันในทศวรรษ 2540 แต่เป็นความหมายทางการเมืองที่แหลมคม ไม่ว่าจะเป็นการ

ถูกหยิบใช้โดยกลุ่มการเมืองที่สนับสนุนพรรคเพื่อไทย หรือกลุ่มตรงข้ามที่ป้ายสีทางการเมือง (Potjanalawan, 2020) ประกอบกับกระแสชุมชนจัดการตนเองที่เข้ามาผสานระบบความคิด ในมิติของความเป็นพลเมืองในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ว่าด้วยการตระหนักและ รับผิดชอบต่อพื้นฐานและสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

เงื่อนไขสองประการข้างต้นมีผลต่อทิศทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังทางสังคม การหยุดชะงักของกระแสการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมทางสังคมเชิงวัฒนธรรมโดยเฉพาะใน พื้นที่ชายขอบเชิงใหม่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร กลุ่มประชาสังคมจึงหันไปจับประเด็น อื่นเพื่อสานต่อกิจกรรมขององค์กรให้ดำรงอยู่ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การเคลื่อนไหว ด้านการจัดการทรัพยากร การเคลื่อนไหวด้านท้องถิ่นจัดการตนเอง สำนึกของท้องถิ่นล้าไป กับสถานการณ์ทางการเมือง ด้านหนึ่งแล้วมันลดทอนสุนทรียะทางอารยธรรมแบบโรแมนติก ลงไปด้วย การเคลื่อนไหวของกลุ่มอีกเมืองแจ่มช่วงต้นทศวรรษ 2550 จึงขนานไปกับกระแส การเคลื่อนไหวอื่น เช่น การเคลื่อนไหวต่อต้านการสร้างเขื่อนแม่แจ่ม ร่วมปฏิบัติการจัดการ หมอกควันและไฟป่าร่วมกับหน่วยงานระดับจังหวัด ร่วมปฏิบัติการด้านการจัดการเรื่องที่ดิน ทำกินร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

ครั้งแรกของทศวรรษ 2550 ทิศทางการเคลื่อนไหวในเชิงมิติพื้นที่ทางวัฒนธรรม ล้วนไม่เข้มข้นเหมือนในทศวรรษก่อนหน้า การประสานรวมกันของกลุ่มพลังทางสังคมต่าง ยึดโยงไปตามอุดมการณ์และสานต่อกิจกรรมของตนเองเพื่อให้ดำรงต่อไปได้ ยังคงมีกลุ่มพลัง ทางสังคมอีกหลายกลุ่มที่พยายามจัดกิจกรรมทางสังคมเชิงวิถีวัฒนธรรมแต่ก็ไม่ได้ถือว่ามี พลังขับเคลื่อนมากนัก ท่ามกลางกระแสทางการเมืองและวิกฤตการณ์สื่อโทรคมนาคมด้าน สิ่งแวดล้อม การเคลื่อนไหวของกลุ่มภาคประชาชนและภาคประชาสังคมหันมาเคลื่อนไหว ด้านสิทธิชุมชน ราคาผลผลิตทางการเกษตร ขณะที่กลุ่มกระแสล้านนามนิยมเปลี่ยนทิศทางไป สร้างสรรค์กิจกรรมผ่านการจัดแสดงงานฝีมือหรืองานทำมือ (Crafts Arts) หรือผลิตภัณฑ์ที่มี วัสดุจากชุมชนกลายเป็นงานศิลปะร่วมสมัย รวมถึงการขับเคลื่อนด้านการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมด้วย

จุดเปลี่ยนการหยุดนิ่งของกลุ่มพลังทางสังคมปะทุขึ้นมาอีกครั้งหลังเหตุการณ์ รัฐประหาร 2557 รัฐบาลได้สร้างนโยบายประชารัฐผ่านโครงสร้างทางการเมืองด้วยระบบ

ราชการและกลไกการดึงกลุ่มพลังทางสังคมเข้ามาเป็นกำลังสำคัญในระดับปฏิบัติการ ในกรณีแม่แจ่มเป็นที่รู้จักตามสื่อมวลชนและข่าวสารในนาม “แม่แจ่มโมเดล” การรับรู้ของแม่แจ่มในคราวนี้ปราศจากการชูประเด็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมบริสุทธ์อันเป็นศูนย์กลางของชนพื้นราบแม่แจ่มเช่นก่อนหน้า แต่เปิดการรับรู้สถานะใหม่ของแม่แจ่มว่าด้วยความเป็นพื้นที่วิกฤตทางด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มฮักเมืองแจ่มกลับมามีบทบาทสำคัญอีกครั้งในฐานะองค์กรภาคประชาสังคมประสานระดับพื้นที่ งานศึกษาของ โองพาร อ่องพะ (Ongla, 2019) เรื่อง *รัฐไทยกับการเมืองของการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน กรณีแม่แจ่มโมเดล: ความคิดเคลื่อนไหวและนโยบาย* ช่วยขยายการทำความเข้าใจระหว่างปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่แม่แจ่ม คือ วิกฤตป่าเสื่อมโทรม วิกฤตหมอกควันและไฟป่า ภาวะหนี้สินครัวเรือน และการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิทำกินของชาวแม่แจ่ม ผ่านกรณีศึกษาการเข้าไปมีส่วนร่วมในนโยบายประชารัฐ

โองพารให้ข้อเสนอว่า เจือปนไขของการเคลื่อนไหวของการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน กรณีแม่แจ่มโมเดลประกอบด้วย 2 ระดับ คือ ระดับนโยบายความคิด และระดับปฏิบัติการ ปัญหาที่เป็นรากฐานของการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติที่มาจากการกำหนดทิศทางการพัฒนาและนโยบายจากรัฐที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในทางกลับกันรัฐเองกลับมองว่าชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเกินขีดความสามารถระบบนิเวศ โดยต้องมีมาตรการในการเข้ามาจัดการชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติใหม่ เช่น การออกกฎหมายควบคุม การปราบปรามจับกุมดำเนินคดีในกรณีบุกรุกทำลายป่า เป็นต้น สถานการณ์หลังเดือนพฤษภาคม ปี 2557 ตอกย้ำให้เห็นชัดเจนเมื่อรัฐบาลได้กำหนดนโยบายทวงคืนผืนป่าขึ้นมาเพื่อทำการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดินใหม่ กระแสการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายทวงคืนผืนป่า ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และเสถียรภาพของรัฐบาลเพื่อทำให้ภาพลักษณ์ความรุนแรงลดลง รัฐบาลจึงปรับแนวทางการทำงานรวมถึงปรับภาษาที่แข็งกร้าวให้อ่อนโยนลงโดยเปลี่ยนแปลงชื่อจาก นโยบายทวงคืนผืนป่า มาเป็น “นโยบายพลิกฟื้นผืนป่าสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”

รัฐใช้กลไกสถาบันทางสังคมผ่านโฆษณา ผลิตซ้ำสร้างภาพการปกป้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้ผู้คนเกิดความยินยอมพร้อมใจ โดยมีใช้การสร้างคามยินยอม

พร้อมใจผ่านการบังคับและใช้ความรุนแรงในปฏิบัติการ คือทำให้ประชาชนหรือผู้ที่รัฐต้องการควบคุมมีความรู้สึกว่าการที่รัฐทำลงไปเป็นสิ่งจำเป็นและดีงาม โดยอาศัยการผลิตสร้างความคิดภายใต้ การจัดการแบบประชาสังคม แม้งานศึกษาของโอฬารจะให้ภาพประชาสังคมอย่างกลุ่มฮักเมืองแจ่มเป็นตัวแสดงหลักในฐานะกลุ่มพลังทางสังคมในพื้นที่ที่เข้าไปประสานกับกลุ่มอำนาจรัฐ แต่ก็ยังขาดการมองร่องรอยของการประสานระหว่างกลุ่มฮักเมืองแจ่มกับนโยบายประชารัฐว่าเพราะเหตุใด กลุ่มประชาสังคมถึงถูกดึงเข้าไปในกลไกของนโยบายประชารัฐที่มีนัยยะของการเมืองแบบรวมศูนย์

ผู้เขียนมองว่ารอยต่อระหว่างการประสานของกลุ่มฮักเมืองแจ่มที่เข้าไปสัมพันธ์กับนโยบายประชารัฐเกิดขึ้นจากเงื่อนไขสามประการคือ หนึ่ง นโยบายประชารัฐวางโครงสร้างทางอำนาจและกระจายคำสั่งการผ่านระบบราชการ ทำให้เกิดปฏิบัติการระดับบนคือการออกคำสั่งโดยรัฐผ่านหน่วยงานราชการ และปฏิบัติการระดับล่าง รัฐสามารถดึงองค์กรอื่นเข้ามาปฏิบัติการเชิงพื้นที่ สอง อุดมการณ์และกิจกรรมที่ยังคงต้องสานต่อในระดับปฏิบัติการของกลุ่มฮักเมืองแจ่มสอดคล้องกับเงื่อนไขของนโยบายประชารัฐ เช่น โครงการจัดการหมอกควันและไฟฟ้าและการสำรวจที่ดินทำกินรายแปลงเพื่อขอสิทธิในที่ทำกินของชาวแม่แจ่มสาม โครงสร้างทางอำนาจของนโยบายประชารัฐได้วางบทบาทขององค์กรภาคประชาชนและภาคประชาสังคมเข้ามาเป็นเครือข่ายปฏิบัติการของรัฐ ผ่านการหยิบยืมชุดความคิดและพลังในการปฏิบัติการเชิงพื้นที่เป็นฐานสำคัญในระดับปฏิบัติการ ฉะนั้น แม่แจ่มโมเดลจึงไม่ใช่สิ่งที่ภาคประชาชนและภาคประชาสังคมเข้าไปมีบทบาทได้อย่างเต็มที่ ตัวชีวิตและนโยบายจึงอิงอยู่กับฐานอำนาจทางการเมืองในระดับกระทรวงหรือแม้แต่ระดับคณะรัฐมนตรี

ด้วยเหตุนี้แม่แจ่มโมเดลในภาพที่โอฬารนำเสนอว่าความสำเร็จอาจเป็นเพียงตัวอย่างของนาฏกรรมทางสังคมที่ยังไม่ดำเนินไปถึงข้อสรุป กล่าวคือ ปรากฏการณ์แม่แจ่มโมเดลอย่างที่โอฬารนำเสนอขึ้นเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของปฏิบัติการของรัฐรวมศูนย์ที่เพิ่งก่อร่างสร้างตัวเป็นฉากประกอบเบื้องหน้าเพียงเท่านั้น ประการสำคัญคือโครงสร้างทางอำนาจแบบนโยบายประชารัฐสามารถสั่งการและควบคุมได้อย่างเบ็ดเสร็จ แต่ในระดับปฏิบัติการไม่สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น การสั่งการผ่านระบบราชการทำให้องค์กรแนวร่วมไม่สามารถต้านทานต่ออำนาจเหล่านั้นได้ ส่งผลให้พลังของแม่แจ่มโมเดล ในเงา

นโยบายประชารัฐไม่ได้สร้างสำนึกร่วมของคนแม่แจ่มได้มากพอ พลังกระแสประชารัฐในแม่แจ่ม ถูกแจกแจงและกำกับภายใต้ความเป็นรัฐรวมศูนย์ที่มองการแก้ไขปัญหาทางสังคมแบบสำเร็จรูป แต่ปราศจากการฉีกพลังทางสังคมโดยเฉพาะพลังของชุมชนหรือผู้ที่อยู่ภายใต้ปัญหาเหล่านั้นอย่างแท้จริง

บทสรุป

รูปแบบกิจกรรมทางสังคมในช่วงทศวรรษ 2540 ถูกออกแบบให้ตอบสนองต่อการสร้างจิตสำนึกความเป็น “คนเมือง” หรือชนพื้นราบแม่แจ่มและการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนพื้นราบ การผลิตสร้างให้แม่แจ่มเป็นพื้นที่อารยธรรมบริสุทธิ์ที่แทรกซึมเข้าไปในปฏิบัติการทางสังคมของพื้นที่ที่ถูกสร้างให้เป็นศูนย์กลางของแม่แจ่ม นั่นคือ ชุมชนพื้นราบหรือชุมชนในตัวอำเภอแม่แจ่ม จนทำให้ภาพแทนของผ้าซิ่นตีนจกบดบังปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายขอบของแม่แจ่ม ช่วงทศวรรษ 2540 ถึงต้น ทศวรรษ 2550 ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวทำให้ลดทอนการรับรู้เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอ แม่แจ่ม ซึ่งมีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์

แทบทุกหน่วยงานให้ความสนใจด้านการท่องเที่ยวแต่กลับมองข้ามปัญหาการดำรงชีพของประชากรส่วนใหญ่ในแม่แจ่มซึ่งต้องพึ่งรายได้จากการผลิตภาคเกษตรกรรม เฉกเช่น การส่งเสริมรายได้ให้แก่ชาวบ้านระยะยาว เพราะที่ผ่านมามักเป็นการส่งเสริมเป็นโครงการระยะสั้นเพียงชั่วคราวแล้วล้มเลิกไปซ้ำแล้วซ้ำเล่าแต่ไม่ได้แก้ไขปัญหาหนี้สินสะสมในครัวเรือน ปัญหานี้กลายเป็นต้นตอของปรากฏการณ์ทางสังคมในเชิงลบ เมื่อชาวบ้านไร้ที่วิธีการหาทางออกอย่างจริงจังหนทางการเอาตัวรอดคือการแก้ไขปัญหาสะสมด้านเศรษฐกิจครัวเรือน ดังกรณีการขยายตัวของการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรม

นโยบายการเคลื่อนไหวหลังรัฐประหาร 2549 มีผลต่อการเมืองของภาคประชาชนและภาคประชาสังคมเป็นอย่างมาก หลังรัฐประหาร 2549 ความเข้มข้นของกิจกรรมทางสังคมของภาคประชาชนอ่อนกำลังลง การหยุดชะงักของการสร้างภาพแทนเชิงใหม่ และเหตุการณ์รัฐประหาร 2549 ได้เปลี่ยนสำนึกของท้องถิ่นในเชิงนโยบายทางการเมือง เงื่อนไขสองประการข้างต้นมีผลต่อทิศทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังทางสังคม จุดเปลี่ยนการ

หยุดนิ่งของกลุ่มพลังทางสังคมปะทุขึ้นมาอีกครั้งหลังเหตุการณ์รัฐประหาร 2557 รัฐบาลได้สร้างนโยบายประชารัฐผ่านโครงสร้างทางการเมืองด้วยระบบราชการและกลไกการดึงกลุ่มพลังทางสังคมเข้ามาเป็นกำลังสำคัญในระดับปฏิบัติการ รอยต่อระหว่างการประสานของกลุ่มฮักเมืองแจ่มที่เข้าไปสัมพันธ์กับนโยบายประชารัฐเกิดขึ้นจากเงื่อนไขสามประการคือ หนึ่ง นโยบายประชารัฐวางโครงสร้างทางอำนาจและกระจายคำสั่งการผ่านระบบราชการสอง อุดมการณ์และกิจกรรมที่ยังคงต้องกระทำต่อในระดับปฏิบัติการของกลุ่มฮักเมืองแจ่ม สอดคล้องกับเงื่อนไขของนโยบายประชารัฐ สาม โครงสร้างทางอำนาจของนโยบายประชารัฐได้วางบทบาทขององค์กรภาคประชาชนและภาคประชาสังคมเข้ามาเป็นเครือข่ายปฏิบัติการของรัฐ ผ่านการหยิบยืมชุดความคิดและพลังในการปฏิบัติการเชิงพื้นที่เป็นฐานสำคัญในระดับปฏิบัติการ ฉะนั้น แม่แจ่มโมเดลจึงไม่ใช่สิ่งที่ภาคประชาชนและภาคประชาสังคมเข้าไปมีบทบาทได้อย่างเต็มที่ ประการสำคัญคือโครงสร้างทางอำนาจแบบนโยบายประชารัฐสามารถสั่งการและควบคุมได้อย่างเบ็ดเสร็จ แต่มีสมารถดำเนินในระดับปฏิบัติการได้อย่างราบรื่น การสั่งการอำนาจลงมายังระบบราชการอาจทำให้องค์กรแนวร่วมไม่สามารถต้านทานต่ออำนาจเหล่านั้นได้ ส่งผลให้พลังของแม่แจ่มโมเดลในงานนโยบายประชารัฐไม่ได้สร้างสำนึกร่วมของคนแม่แจ่มได้มากพอ

เอกสารอ้างอิง

- Cheangsen, U. (2012). *History of Kanmuang Phak Prachachon (people's politics): the ideas and practices of "political activists" in the present* (Master's Thesis). Thammasat University, Bangkok.
- Eoseewong, N. (1992). *Tourism in Boon Bang Fai Festival and Wood Carving*. Bangkok: N. P.
- Hongpuak, P. (2018). *Community of Practice in the Reival of Lanna Culture: Case Study of Lanna Wisdoms School* (Master's Thesis). Chiang Mai University, Chiang Mai.

- Nunsong, A. (2013). *Rural Transformation in Northern Thailand : A Study of Common Property Management of “ Community” and “Sub-Village Cluster” in Mae Chaem District, Chiang Mai Province from 1957 to 2007* (Master's Thesis). Chiang Mai University, Chiang Mai.
- Ongla, O. (2019). *Thai State and the Politics of Land and Forest Management In-Case of Mae Jam Model: Ideas, Movement, and Politics* (Doctoral Dissertation). Naresuan University, Phitsanulok.
- Pakdeenarong, P. (2004). *The Politics of Aesthetics in Pha Sin Tin Jok and the Re-invention of Mae Chaem's Culture* (Master's Thesis). Chiang Mai University, Chiang Mai.
- Pongnil, M. (2020). *The History Movement of “Social Society” in Phayao Province, 1957-2007* (Doctoral Dissertation). Chiang Mai University, Chiang Mai.
- Potjanalawan, P. (2020). The Recently Constructed Lanna: The Social History of Upper Chao Phraya Basin (1932 - 2014 A.D.). *The Journal of the Thai Khadi Research Institute*, 17(2), 109-144.
- Sombat, U. (2006). *Project of Management New Community Organization: Participation of Education History of Mae Chaem 100 Years from Muang Jam to Mea Chaem*. The Thailand Research Fund (TRF).